

вейков все още продължава да се меси в „уличната врява“. За него все още няма съмнение, че само грозната „истина“ на действителността е ценна за художника; тя е изворът на неговото вдъхновение, тя е и крайната цел на дейността му. Славейков развива мисълта за една обществено дълга литература. Литературата, казва той, трябва да бъде близо до „кипещите на обществения живот“; тя не бива да застава в съзерцателна поза спрямо действителността. Тя трябва да бичува без милост и без да моли за извинение. Нейният творец не бива да се стеснява от цинизмите, които му се налага да употреби. От рецензията е ясно, че Славейков говори това, като изхожда от незадоволителната обществена активност на съществуващата литература (срв. „не както досега да стои само отстрана и да гледа снизходително“ и пр.). Съзнанието на Славейков за задачите на литературата въобще ни обяснява защо според него очеркът „Бай Ганьо прави избори“ е „особено интересен“.

Славейков цени честното отношение на твореца, който е „млад и неопетнен обществен деец“. Това отношение е един залог за правдиво възпроизвеждане на действителността и за създаване на истинско изкуство.

Отличителна черта на очерка „Бай Ганьо прави избори“ Славейков съзира в това, че в него авторът е извел положителен герой. Така той по-добре е изяснил позицията, от която критикува. Тук имаме наистина един от редките случаи, когато Алеко ни представя положителен герой. Разбира се, това не означава, че у него липсват положителни идеи — положителните идеи обаче са дадени не чрез ярко очертания, печелещ сърцето положителен герой. Те се долавят главно като контраст на онова, носители и изразители на което са отрицателните образи.

Героя на първия очерк за бай Ганьо — очерка за европейските му подвизи — Славейков схваща като „отделна персона“ и това понятие той противопоставя на понятието тип. Тук е ясно поне едно — че вижда разволя на автора и го оценява положително: в „Бай Ганьо“ Алеко минава от частните факти (срв. „отделна персона“) към художествените обобщения (срв. „тип“).¹ Славейков казва, че ние познаваме типа, който ни дава книгата за бай Ганьо, но че Алеко е първият „майстор-разказвач“, който ни извежда в неговата душа. С това Славейков може би иска да каже, че Алеко, пречупвайки творчески този образ, го е надарил с черти на художествена пълноценност.²

Това, което се каза, говори вече с достатъчна убедителност, че Славейков има пред вид същото онова „опако“ в нашия живот, срещу което и сам вдига глас в своята алегория „Опък край“. И още недоложил мисълта си, той добавя в скоби, че бай Ганьо, изразителят на „опадкото“ в нашия живот, изразява в същност „опадкото“ не само в нашия живот. Това означава, че бай Ганьо може да се разглежда не само като българин от определена социална група, но и като балканец, като ориенталец (защото — трябва да се приеме — не на всички чужди общества Славейков приписва байганьовската „опадкост“). Тук за пръв път е изказан възглед, загатнат малко по-късно в статия по случай убийството на Алеко, и от Ил. Савов.³ Този възглед, развит и обоснован, намираме след четвърт век у Боян Пенев.⁴

Славейков използва случая, когато Алеко се прощава с читателя и иска извинение за цинизмите в своята книга, за да прокара граница между цинизмите в сатирата и цинизмите в порнографията. Сатирата изобразява грозна, цинична действителност. За сатирика цинизмите са едно от средствата, чрез които се постига характеристиката на действителността. Схванати така, те са дори необходими. Те не са самоцел, те помагат да се постигне крайната цел на произведението, тъй като са съобразени с нея. Противоположни на тях са цинизмите в порнографията. Те са самоцелни, те нямат отношение към някаква морализа-

¹ Трябва да се посочи неяснотата и може би неточността у Славейков по този въпрос. Бай Ганьо и когато действа като „отделна персона“, може да бъде и е типичен. Защото типичното не се проявява във и независимо от единичното.

² Срв. във връзка с това следната характеристика на „Бай Ганьо тръгна по Европа“, дадена от д-р К. Кръстев: бай Ганьо е „непреломнен през призмата на художническата душа“, той е лишен „от онова, което прави творението на писателя художническо дело“ (В. Миролобов, *Млади и стари. Критически етюди върху днешната българска литература*. Тутракан, 1907, стр. X).

³ Ил. Савов, Алеко Константинов, *Българска сбирка*, г. IV, 1897, кн. 6, стр. 638. Савов говори за Айвазян, чиито думи „тъй естествено би приличали на Бай Ганя Сомов“.

⁴ Боян Пенев, *Превръщанията на Бай Ганя*, *Златорог*, г. IV, 1923, кн. 1, стр. 26 и сл.